

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

א מִרְבֵּד

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

דברים א

תרגום אשכנזי א

א (א) דיעזעס זינד דיא רע-
דען, וועלכע משה אן
גאנץ ישראל געהאלטען,
דיעסזייטס דעם ירדן'ס,
נעהמליך אין דער וויסטע אין
דעם געפילדע, געגען דעם
שילפ=

הסופר יניח ד' שיטין פנויות ויתחיל מתחילת שיטה ה'

א (א) אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
מֹשֶׁה אֶל-כָּל יִשְׂרָאֵל
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעַרְבָה

מול

תרגום אונקלוס

ר ש"י

א (א) אלה הדברים. לפי שהן דברי
תוכחות ומנה כאן כל
המקומות שהנביאו לפני המקום בהן
לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז
מפני כבודן של ישראל: אל כל ישראל.
אלו הוכיח מקלתן היו אלו שבשוק אומרים
אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך אילו היינו שם היינו משיבים
אותו לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו תשוב' ישיב: במדבר. לא במדבר היו
אלא בערבות מואב ומהו במדבר אלא בשביל מה שהנביאוהו במדבר שאמרו מי יתן מותנו
וגומר (שמות ע"ו): בערבה. בשביל הערבה שחטאו בצעל פעור בשיטים בערבות מואב:
מול

א (א) אֱלֵין פתגמא די מליל משה עם כל
ישראל בעיברא דירדנא אוכח יתהון
על דחבו במדברא ועל דארגיוו במישרא
לקביל

ב א ו ר

א (א) אלה הדברים, יתכן שהוא שז על הספרים הקודמים, כי כל אמרות ה' נעולות
ומדובקות ראש ותוך וסוף, ושעור הכתובים א ב ג ד ה כך הוא: אה (המלות והחקים
אשר באו בספרים הקודמים) הם הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו': באחד עשר
יום, (אשר הלכו) מחורב (ללכת) דרך הר שעיר (אל ארץ ישראל ולא באו כי אם) עד קדש ברנע
(והם קרה מה שקרה וגזירה עליהם שלא לנס לארץ ישראל מיד מקדש ברנע דרך הר שעיר,
כי אם לסוב את ההר ימים רבים עד תם כל הדור ההוא), (ויהי בארבעים שנה) בעשתי עשר
חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל (פעם שנית) ככל אשר נזהר ה' אותו אליהם: (והיה
זה) אחרי הכותו את סיון מלך האמרי אשר ישב בתשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרות
באדרי: (בעבר הירדן בארץ) מואב עברו את נחל זרד (כאשר קרבו לגבול ארץ ישראל, וראה
משה שצבר בא יצאו להאסף אל עמיו ולעזוב את ישראל ביד יהושע, עתה) הואיל משה באר את
החורה הזאת (הסביב) וגמר בדעתו ללמד ולשנן את תורתו, ולהוסיף באור במקום הלורך,
טרם מותו): בעבר הירדן, לפי פשוטו כל הנזכרים בסוק זה מקומות הן וכן הוא דעת ר'
יוסי בן דורמסקי בספרי, והוא נותן סימן בתוך סימן כמו שזכרנו, לפרש היכן נאמרה ההגדה
הזאת? בעבר הירדן, ולפי שיש לירדן שני עברים, אמר שהוא בעבר הירדן ללד מדבר שהלכו
שם ישראל, טרם עברם את הירדן: בערבה, כלומר באיזה מקום במדבר? באותו מדבר
שבערבות

ה מ ע מ ר

א (א) אלה הדברים, החכם המבאר פוסע כאן על שני סעיפים כי בתחלת דבריו נטה לדעת
הראש"ע שהכוונה אלה הדברים החקים והמלות (אך נבדל הוא ממנו) כי להראש"ע
אלה הדברים מוסב על המלות שבאו בספר משנה תורה ואשר דבר משה מושך עלמו ואקרת
עמו, ושעור הכתוב אלה הדברים (המלות שדבר משה עתה) המה בעלמם הדברים שדבר כבר
במדבר; אולם לדעת המבאר אלה הדברים נמשך על הספרים הקודמים (ובפירוש בערבה מול
סוף אחו בשיטת הראש"ס שלדעתו אלה הדברים המכוון בו מה שבאר משה עתה ולזה אמר
כי בערבה הוא ערבות מואב וסוף הוא ים המלח) ואולי סוף איננו לא הים סוף שעברו

תרגום אשכנזי

דברים א

שילפמעער איבער, צווישען פארן, הפל, לבן, חצרות אונד דיוהב, (ג) איילף טאגע- רייזען פאן הרב, איבער דאז געבירגע שער, נאך קדש ברנע (ג) עם וואר אים פיער- ציג

מול סוף בין פארן ובין הפל ולכן נחצלת ודי זהב: (ג) אהר עשר יום מחרב דרך הר שער עד קדש ברנע: (ג) ויהי בארבעים

שנה

תרגום אונקלוס

ר ש י

לקביל ים סוף בפארן אתפלו על מנא ובחצרות דארגיוו על בישרא ועל דעבדו עיגל דדהבי: (ג) מהלך חד עשר יומין מחורב אורח טורא דשער עד דרקס גיאה: (ג) ויהי בארבעים

מול סוף. על מה שהמרו בים סוף בנואם לים סוף שאמרו המבלי אין קברים במרים (סס י"ד) וכן בנוסעם מתוך הים שנא' וימרו על ים בים סוף (תהלי' ק"ו) כדאיתא בערכין: בין פארן ובין תפל ולכן. אמר ר' יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולכן אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו

וכפשינו קלה בלחם הקלוקל (במדבר כ"א) ועל מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים: וחצרות במחלוקתו של קרח. דבר אחר אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע ואתם נדברתם במקום: ודי זהב. הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם ש' וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל (הושע ב'): (ב) אחד עשר יום מחורב. אמר להם משה ראו מה גרמתם אין לכם דרך קלה מחורב לקדש ברנע בדרך הר שער ואף הוא מהלך אחד עשר יום ואתם הלכתם אותה בג' ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב ש' ויהי בשנה השנית בקדש השני בעשרים בקדש וגו' (במדבר יו"ד) ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע לא טהם ל' יום שעשו בקברו' התאוה שאלכו הנצר חדש ימים ושנעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים נמלא בשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שער ארבעים שנה: (ג) ויהי בארבעים

ב א ו ר

שבערבות מואב: מול סוף, שים סוף מתחיל ממזרח ארץ ישראל, שנאמר ושתי את גבולך מים סוף עד ים פלזאים (שמות כ"ג ל"א) כלומר ממזרח עד מערב, הוא ים המלח, שכתוב בגבול קרן מזרחית דרומית באלה מסעי, וגם בפרשת ואתחנן (ד' מ"ט), וכל הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה וגו', וזהו ים סוף שאלל ערבות מואב: בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב, כל אלו מקומות לא נזכרו בפרשת אלה מסעי, או נזכרו בשמות אחרים כי הנה שני ים לו ג' שמות ורבי' כן: (ב) אחד עשר יום מחרב, בשנה השנית בקדש השני בעשרים בקדש נסעו מחרב, (שהוא הר סיני, לדעת המפרשים ולדעת הרמב"ן הוא מקום קרוב לו) ובאו לחצרות, ומשם למדבר פארן, ובו קדש ברנע, כדכתיב ויבאו משה ואהרן אל מדבר פארן קדשה במדבר

ה מ ע מ ר

ישראל אף לא ים המלח אך הוא שם המקום כמו תופל ודי זהב וכן דעת הרמב"ם מן בפסוק את זהב בסופה (במדבר כ"א י"ד) שסופה שם עלם פרעי, וא"כ היה המקום הזה סמוך לארנון בערבות מואב (ע"ג) כי לדעת הראש"ע הערבה אינו ערבות מואב אך המדבר שנסעו בני ישראל ומול סוף הוא הים האדום שזכרו כמו שנאמ' להלן (פסוק מ') פנו לכם וסעו המדברה דרך ים ולבנסוף בבאר בין פארן וגו' הניח שוב דברי הראש"ע כלשונם, כי לדעת הרשב"ם נזכרו כל המקומות אך לסימן באיזה מקום בערבות מואב דבר משה עמהם ואינו כלל מן ההכרח שחזו ישראל באותם מקומות וא"כ אין מקום כלל לדבריו כאשר יראה כל מעיין.

(ג) בארבעים

דברים א

תרגום אשכנזי ב

שנה בעשתי עשר חדש באחד
לחדש דבר משה אר בני
ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו
אלהם: (ד) אחרי הכתו את סיון
מלך האמרי אשר יושב בחשבון
ואת עוג מלך הבשן אשר יושב
בעשתרת באררעי: (ה) בעבר

ציגסטען יאהר, אם ערשטען
טאגע דעם איילפטען מאָ-
נאטס, אלס משה מיט דען
קינדערן ישראל'ס רעדעטע,
זא וויא דער עוויגע איהם און
זיא אויפגעטראגען; (ד) נאָכ-
דעם ער דען סיוון קעניג
אמורי, דער אין חשבון וואָהנ-
טע, אונד עוג קעניג צו בשן,
דער אין עשחרות וואָהנטע,
דיעזען נעהמליך צו אדרעי,
נעשלאָגען האַטטע. (ה) די עס-
זייטס

הירדן

תרגום אונקלוס

ר ש י

בארבעין שגין בחד עשר ירחין בחד לירחא
מליל משה עם בני ישראל בכל די פקיד
יי יתיה לוחהין: (ד) בחר דמקא ית סיוון
מלכא דאמוראדי דתיב בחשבון וית עוג
מלכא דמתנן דתיב בעשתרות באררעי:

בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד
לחדש. מלמד שלא הוכיח אלא סמוך
למיתה ממי למד מיעקב שלא הוכיח את
בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן בני
אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל
השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק
בעשו אחי ומפני ארבעה דברי' אין מוכיחין
את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא
מוכיחו וחסור ומוכיחו ושלא יהא חבירו
רואה ומתבייש ממנו כולי בדאיתא בספרי

בעברא

וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן שמואל שני הכני ענו בני (שמואל א' י"ד)
וכן דוד את שלמה בנו: (ד) אחרי הכותו. אמר משה אם אני מוכיחן קודם שיכנסו לקבל הארץ
יאמרו מה לזה עלינו מה היטיב לנו אינו בא אלא לקנות ולמנוח עליה שאין צו כח להכניסו
לארץ לשיבך המתין עד שהפיל סיוון ועוג לפניו והוריש את ארלם ואח"כ הוכיחן: סיוון אשר
יושב בחשבון. אלו לא היה סיוון קשה והיה שרוי בחשבון היה קשה שהמדינה קשה ואלו היתה
עיר אחרת וסיוון שרוי בתוכה היתה קשה שהמלך קשה על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה
קשה: אשר יושב בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה: עשתרות. הוא לשון לוקין וקושי
כמו

ב א ו ר

(במדבר י"ג י"ז) ולולי חטאו שם בעלת מרגלים היו יכולים ליכנס דרך הר שעיר מיד לארץ ישראל
כי קדש ברנע סמוך לגבול ארץ ישראל, וכן היתה הכוונה הראשונה. וכל המשפטים אשר שם
משה לפניו, וכל המלות והחקים אשר הודיעם אחרי שמעם עשרת הדברים צהר סיני, כל
אלה אמר להם באותן אחד עשר יום אשר הלכו מחרב עד קדש ברנע, ללכת דרך קרוב אל
ארלם. ואולם קלקלו שם בחטא מרגלים ונגזרה עליהם הגזרה להיות רועים במדבר, ובשגיל
קך סבבו את הר שעיר ימים רבים והלכו במדבר ארבעים שנה, ובכל אותן הימים לא חדש להם
משה דבר בתורתו, עד עתה לסוף שנת הארבעים: (ג) ככל אשר צוה וגו', חזר ושנה לבנים
כאשר

ה מ ע מ ר

(ג) בארבעים שנה, לשון רש"י: מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה וכו' וכן שמואל שנאמר ענו בני'
ע"כ. ואם גם לא היה זה בשמואל סמוך למיתתו מ"מ כיון שבעת ההיא הומלך עליהם מלך
וירד מגדולתו הרי הוא בענין זה באלן מת.

הואיל

1*

תרגום אשכנזי

דברים א

זייטס דעם ירדנא אים לאנדע
מואב, פינג משה אין פאל-
גענדע לעהרע דייטליך פאר-
צוטראגען, אונד שפראך:
(ו) דער עויגע אונזער גאטט,
האט אים הרב מיט אינגע-
רעדעט, אונד געשפראכען:
איהר האבט אייך לאנגע גענוג
בייא דיעועם געבירגע אויגע-
האל-

הירדן בארץ מואב הואיל משה
באר את התורה הזאת לאמר:
(ו) יהוה אלהינו דבר אלינו
בהרב לאמר רב לכם שבת בהר

הוה

ר ש י

תרגום אונקלוס

כמו עשרות קרנים ועשרות זה הוא
עשרות קרנים שהיו שם רפאים שהנה
אמרפל שני וינו את רפאים בעשרות
קרנים (בראשית י"ד) ועוג נמלט מהם
והוא שני ויבא הפליט (שס) ויאמר כי
רק עוג מלך הנשן נשאר מיתר הרפאים
(דברים ג'): באדרעי. שם המלכות:

(ה) בעברא דירדנא בארעא דמואב שרי
משה פריש ית אולפן אוריחא הדא למימר:
(ו) יי אלהנא טליל עמנא בחורב למימר
סגי לכון דיתיבתון בטורא קדין: (ז) איתפנו

וטולו

(ה) הואיל. התחיל. כמו הנה נא הואלתי (בראשית י"ט): באר את התורה. בשבעים
לשון פירשה להם: (ו) רב לכם שבת. כפשוטו ויש מדרש אגדה הרבה גדולה לכם ושכר
על

ב א ו ר

כאשר לזה ה' אותו בשבילם, וכאשר הודיע לאבותם: (ה) הואיל משה, שרש יאל ושרש אלה
ושרש אול שלשתן אחד, והוראתם הכוללת גמר העלה והסכמה מוחלטת אל המעשה, אף אם
יקשה לעשות, (בל"א זיך ערקיהנטן, וונטערפאנגען) נאמ' הנה נא הואלתי (בראשית י"ח
כ"ח) (זיך האבע זיך ערקיהנטן) וכן ויאל ללכת (שופטים י"ט), ויאל משה לשבת (שמו"ב כ"א)
(האט בעטוואסען); והוא אל ענין השבעה ישיבה השבע לעשות דבר מה בלי ספק, ואל ענין
הקללה, או העונש אם לא יעשה את ש"ע המעשה ההוא ויאל שאל את העם (שמואל א' י"ד)
(האט זיך בעטווארען, זיך ער לוז פֿעסטען ענטשונג בעוואנגען), ואת אלית (שופטים י"ז) וכן אלה
ואלות, ונשא בו אלה להאלתו (מלכים א' ח') אלה וכחש (הושע ד') אלות הוא (שם יוד),
תאלתך להם (איכה ג'): והועתק אל ענין ההסתכלות בלי עלה, (פֿערוועגענהייט טוואקיהנהייט),
והוא הסכמ' נבערה מדעת, ואם הסכלות והעפשות לעשו' המעשה המסוכן והמקולקל, כמו
אשר נואלו (וויז ווארען פֿערוועגען, פֿערוועסטען), נואלו שרי לועז (ישעי' י"ט), (טוואקיהן), אלות
אדם תכלף דרכו (דיו טוואקיהנהייט, פֿערוועגענהייט); ובמקו' הזה נאמר על גמר ההסכמה
והרצון, (פֿארגעקוואטען, וואר ענטשונגסען): באר, פועל עבר, והוא כמו הואיל משה ובאר,
וכמוהו חמק עבר: (ו) אלהינו, הוא כמו פתיחה והתחל' הדבר' במתנבל ומודיע את ישראל
מדוע אחרו כל כך במדבר ולא נכנסו עדיין לא", אמר שהיתה הכוונה הראשונה שנכנסו הארץ
מיד אחרי מעמד הר סיני, וחטאתכם גרמה לכם זה וזה, ונמשכו דברי הפתיחה הזאת עד
השלימו בפסוק ולמען תאריך ימים על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך כל הימים (דברים
ד' מ"ב); ואז קרא משה את כל ישראל אשר היו לפניו לא קריאת הקבון, כי כבר נתאספו יחד
ומשה דובר אליהם, אבל היא קריאת ההתעוררות, לשום לב על דקדוקי ופרטי הדיונים ועל
הדיונים אשר נתחדשו, והתחיל לבאר להם את התורה הזאת, ולשום לפנייהם שנית את העדות
והחקים והמשפטים, אשר דבר להם בלאתם ממלרים: שבה, הישיבה בהר רב לכם, כמו
שבארנו

ה מ ע מ ר

(ה) הואיל משה, לשון רש"י התחיל כמו הנה נא הואלתי ע"כ, והוא ע"פ התרגום שתרגום
שרי

דברים א

תרגום אשכנזי ג

הַיְהִי: (ז) פָּנּוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבְאוּ הַר
הָאֵמֶרִי וְאֶל-כָּל-שְׁכֵנֵי בְעֶרְבָה
בְּהַר וּבְשִׁפְלָה וּבְנֶגֶב וּבְחֹף הַיָּם
אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹנֹן עַד-הַנְּהַר
הַגָּדֹל גְּהַר פָּרָת: (ח) רְאֵה נְתַתִּי
לְפָנֵיכֶם אֶת-הָאָרֶץ בְּאוּ וּרְשׁוּ
אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לְתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם

אחריהם

הַאֲלֹטֶען. (ז) מַאֲכֵט אֵיךְ אֵיךְ
אוֹנֵד זַעֲצַעֲט אֵייעֶרן צוֹג
פֶּאָרֵט, דְּרִינגֶעט אֵין דָּאָ
אִמּוֹר 'שֶׁע גַּעבִירגֶע אוֹנֵד דִּיא
בַּענְאָבֶאָרֵטען גַּעגֶענֶדען אֵיין,
אֵין דָּאָ גַּעפִּילדֶע, דָּאָ גַּעבִיר-
גַּע אוֹנֵד אֵין וִיא גְרִינדֶע, אֵין
דָּאָ זִידֶלאַנד, אוֹנֵד דִּיא זַעע-
קִיסֶטע, אֵין דָּאָ לָאָנֵד דַּעס
כְּנַעֲנִי אוֹנֵד אֵינֶס לָאָנֵד לְבֹנֹן,
בִּזְצֵן דַּען גְּרָאָסען שְׁטְרָאָם
פֶּרֶת. (ח) זִיעֶה דָּאָ! אֵיךְ
הָאָבֶע אֵיךְ דִּיעֹזֶעס לָאָנֵד פֶּרִיז
גַּעגֶעבֶען; גַּעהַעֲט הֵין אוֹנֵד
נַעהַמַּעֲט דָּאָ לָאָנֵד אֵיין, דָּאָ
דַּערֶעוּיגֶע אֵיעֶרן פֶּאָטֶערן,

אברהם, יצחק אוֹנֵד יַעֲקֹב צוֹגֶעשוּאָהֶרען, אֵיהֶנֶען אוֹנֵד אֵיהֶרעם זַאָמען נַאָךְ אֵיהֶנֶען אֵיין-

צו-

תרגום אונקלוס

ר ש י

וְטוּלוּ לְכוּן וְעוּלוּ לְמוֹרָא דְאִמּוֹרָא וּלְכָל
מְגִירוּהִי בְּמִשְׁרָא בְּמוֹרָא וּבְשִׁפְלָתָא
וּבְדְרוּמָא וּבְסִפּוּר יִמּוּא אַרְע כְּנַענָאָה וּלְבִנְן
עַד גְּהַר רְבָא נְהַרָא פָּרָת: (ח) חֲזוּ דִיהֶבִית
קְדָמִיכוּן יַת אַרְעָא עוּלוּ וְאַחֲסִינוּ יַת אַרְעָא
דִּי קָיִים יִי לְאַכְהֶתְכוּן לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לְמִתָּן לְחֻן וּלְבְנֵיהוֹן בְּתַרְהוֹן:

ואמריח

עַל יִשְׁבַּתְכֶם בְּהַר הַזֶּה עֲשִׂיתֶם מִשְׁכַּן
מִנוּרָה וְכֹלִים קְבֻלְתֶּם תּוֹרָה מִנִּיתֶם לָכֶם
סִנְהֶדְרִין שְׁרֵי אֲלִפֵי וְשְׁרֵי מֵאוֹת: (ז) סִנוּ
וּסְעוּ לָכֶם. זֶה דֶרֶךְ עֵרֶד וְחִרְמָה: וּבְאוּ
הַר הָאֵמֶרִי. כְּמַשְׁמַעוּ: וְאֶל כָּל שְׁכֵנֵי-
עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר שַׁעִיר: בַּעֲרֵבָה. זֶה
מִישׁוֹר שֶׁל יַעֲר: בְּהַר. זֶה הַר הַמֶּלֶךְ:
וּבְשִׁפְלָה. זֶה שְׁפֵלַת דְרוֹם: וּבְנֶגֶב וּבְחֹף
הַיָּם. אֲשַׁקְלוּן וְעֵזָה וְקִסְרֵי וְכוּלֵי כְדֹאִיתָא
בְּסַפְרֵי: עַד הַנְּהַר הַגָּדוֹל. מִפְּנֵי שֶׁזָכַר
עַם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוּרְהוּ גְדוֹל מִשַׁל הַדְיוּט
אוֹמְרֵי עַבְד מֶלֶךְ מֶלֶךְ הַדְּבַק לְשַׁחֲרוּ וּיִשְׁתַּחוּ
לְךָ קִרְבִּי לְגַבֵּי דִיהֶבִית וְאִידֵהוּן: (ח) רְאֵה נְתַתִּי
וּמַשְׁמֹעָה: בְּאוּ וּרְשׁוּ. אֵין מַעֲרַעַר בְּדַבַּר וְאֵינְכֶם לְרִיבִים לְמַלְחָמָה אֵלּוּ לֹא שְׁלַחוּ מִרְגְלִים
לֹא הָיוּ לְרִיבִים לְכֹלֵי זֵינִין: לְאַבְרָהָם. לְמָה הִזְכִּיר שׁוֹב לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֵלּוּ אֲבֹתֵיכֶם
כְּדִי

ב א ו ר

שְׂבָאֲרוּ, שֶׁאִם יִהְיֶה הַפֶּעַל וְשֶׁאִם הַמֵּאֲמֵר, הוֹרָאָתוֹ כְּהוֹרָאָת שֶׁסְּמִיקָה, כְּמוֹ עֲנוֹשׁ לְדִיק לֹא
טוֹב: (ז) פָּנּוּ, עֲזֹבוּ זֶה הַמִּקּוֹם: וּסְעוּ לָכֶם, לְטוֹבַתְכֶם (עֵינִן פֶּרַשׁת לָךְ לָךְ): (ח) אֲשֶׁר
יִשְׁבַּע

ה מ ע מ ר

שְׂרֵי מַשָּׂה, וְכֵן הַעֲתִיק הוּא הַחֵל לְהִיטֵי (בְּרֵאשִׁית י' ל"ח) הוּא שְׂרֵי לְמִיְהוּי, וְכֵן אִיתָא בְּסַפְרֵי
אֵין הוּאִיל אֵלּוּ הַתְּחִלָּה שְׂבָאֲמֵר וְאִתָּה הוּאִיל לְבִרְךְ (ד"ה א' י"ז כ"ז) ע"ש, אֵוֹלֵס אֵין זֶה סוּמָר
לְדַעַת הַמִּפְרָשִׁים כִּי הוֹרָאָת הוּאִיל עַל גַּמַר הַעֲלָה וְהַסְכַּמַת הַמַּחֲשָׁבָה, יַעֲנֵן בְּאִמַת סוּף הַמַּחֲשָׁבָה
הוּא תְּחִלַּת הַמַּעֲשָׂה (וְעֵינִן בְּאוֹלַר הַשְּׂרָשִׁים שְׂרֵי אִיל):

אמרו

תרגום אשכנזי

צונעבען. (ט) אום די עזע צייט
וצנטע איך צו איך: איך אליין
קאן איך ניכט ערטראגען,
(י) דער עוויגע אייער גאטט
האט

דברים א

אחריהם: (ט) ואמר אלכם בעת
ההוא לאמר לא אוכל לבדי
שאת אתכם: (י) יהנה אליכם

הרבה

תרגום אונקלוס

(ט) ואמרית לכון בעידנא ההיא למימר לית
אנא יכיל בלחודי לסוכרא יחכון: (י) יי
אלהכון

כדי לעלמו ילחק כדי לעלמו יעקב כדי
לעלמו: (ט) ואומר אליכם בעת ההיא
לאמר. מהו לאמר אמר להם משה לא
מעלמי אני אומ' לא מפי הקדוש ברוך הוא
לא אוכל לבדי וגו'. אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל אדם שהוליאם ממלרים וקרע להם את
הים והוריד את המן והגיו את השליו לא היה יכול לדונם אלא כך אמר להם ה' אלהיכם הרבה
אתכם הגדיל והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכס ונתנו על הדיינין וכן אמר שלמה כי מי
יוכל לשפוט את עמך הבבד הזה (מלכים א' ג') אפשר מי שכתוב בו ויחכם מכל האדם (שם ה')
אומר מי יוכל לשפוט אף כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות שאם דן והורג ומכה
ושונק ומטה את דינו וגוול אין בכך כלום אני אס חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע
שנאמר

ר ש י

כדי לעלמו ילחק כדי לעלמו יעקב כדי
לעלמו: (ט) ואומר אליכם בעת ההיא
לאמר. מהו לאמר אמר להם משה לא
מעלמי אני אומ' לא מפי הקדוש ברוך הוא

ב א ו ר

בשבע ה', וכמו ואל משה אמר עלה אל ה', וכן דרך ל"הק: (ט) בעת ההיא, עיין מה שכתבנו
מזה בפ' יתרו (שמות י"ח א' י"ג), שלדעת האומר קודם מתן תורה בא יתרו, וממחרת יען
את משה לשום שופטים בראשי העם, כמו שנאמר שם (י"ג י"ד וגו'), לריבים אנו לומר, אס כדברי
רש"י ז"ל שאין הכוונה ממחרת ביאת יתרו, כי אס ממחרת י"הב בשנה השניי' אחרי שהלך יתרו
עם משה מרפידיים לסיני, לקבל התורה, ויהי א"כ מה שאמר פה בעת ההיא, הכוונה אחרי
אשר אמר ה' שישעו מחורב, טרם הלך יתרו אל ארצו; או כדברי שאר המפרשים שמנוי השופטי'
היה קודם מ"ת, למחרת ביאת יתרו, ומ"ש באן בעת ההיא, הכוונה בשבתינו בחורב קודם שאמר
ה' לנו רצ לכם שנת בהר, אבל הזכיר זה בבאן להמשך הענין ולאמר הנה קבלנו את התורה,
ושמתי עליכם שופטי' להנהיג אתכם, והיינו מזומנים לבא אל הארץ, כעס חכם ונבון אשר לו
חור' וחקי' ומשפטים ומנהיגי' חכמים וידועים עד שבקשתם מרגלים ונתקלקל הענין. ויתכן
עוד לומר שמה שאמר שם (שמות י"ח כ"ד) וישמע משה לקול חותנו ויעש כל אשר אמר, אין
הכוונ' שעשה כן מיד, כ"א שזמר עלת חותנו בלבו, ואלוים באהבתו את העם נשא עדיין את מאס
וערחם כל השנה ההיא, עד לאחר מ"ת, שהרבה ה' אותם שהיו בנוכחי השמים לרב, ונתרבו להם
המלות והתורות, והיו מוכנים לבא לארץ, ולעשות מלחמות גדולות ונוראות, אז אמר אליהם
לא אוכל עוד לבדי שאת אתכם. ובעבור שהזכיר שם ביאת יתרו ועלתו גמר הענין כדי שלא
להפסיק

ה מ ע ר

(ט) ואמר אליכם וגומר, לשון רש"י מהו לאמר אמר להם משה לא מעלמי אני אומר לכם
אלא מפי הק"נה ע"ש, לדעתי כוון רש"י בנועם דבריו להתיר הספק העלום אשר יכול בענין
מנוי השופטים (וכבר הרגיש בזה הרד"א), ואשר השיא קבלת לדבר סרה במשה ולאמר כי
במשנה תורה שיה את טעמו וסופר כמה ענינים באופן אחר כאשר המה בספרים הקודמים,
כי ידוע שאך בעלת יתרו הקים להם שרי אלפים ואיך יאמר באן ואמר אליכם בעת ההיא?
לזה אמר רש"י כי לאמר הכוונה על פי הגבורה, וא"כ משה שפיר קאמר, שהרי אמר יתרו
ואס את הדבר הזה תעשה וכוך אלקים (שמות י"ח כ"ג), וא"כ אין ספק כי נמלך משה בה'
ולזה אלקים לעשות כן; ולכן לא הזכיר את יתרו, יען גם בלא עבתו היה ה' מזה אותו על
הדבר הזה, אך יתרו זכה להיות הדבר מסובב על ידו, כמו דין פסק שני על ידי האגשים
אשר היו עמאים, ופרשת נחלות ע"י בנות כלפקד:

דברים א

תרגום אשכנזי ד

הִרְבֵּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם
כְּכֹכְבֵי שָׁמַיִם לְרַב: * (יא) יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כְּכֶם
אֱלֹף פְּעָמִים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כְּאֲשֶׁר
דָּבַר לָכֶם: ° (יב) אֵיכָה אֲשַׂא
לְבַדֵּי טוֹרְהֶכֶם וּמִשְׁאַכֶם וְרִיבְכֶם:
(יג) הָבֹו לָכֶם אֲנָשִׁים הַכְּמִיִּם

האט איך פֿערמעהרט, דאָ
דאָס איהר יעצט דען שטער-
נען אים היממעל אן מענגע
גלייך זייד. (יא) (איך ווינשע
דאָס דער עוויגע, דער גאָטט
אייערער פֿאַטער, אייערער
נאָך טויענדמאהל זאָ פֿיעל
ווערדען לאַססע, אונד איך
זעעגע, וויא ער אייערנט-
האַלבען פֿערהייסען האָט).
(יב) אָבער אַך! וויא קאָן איך
אַלליין אייערע מיהע, לאַסט
שטעמען. וויזע פֿערשטענדיג-
נע

° (ג) בשבת במנחה וכבי וחי קורין ע"כ
אונד האָדער ערטראַגען? (יג) שאַפֿט איך אויס אַללען
ונבנים

תרגום אונקלוס

רשי"י

אַלְהֵכוֹן אֶסְגִּי יִתְכוֹן וְהָא אֵיחְכוֹן יוֹמָא דִּין
כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא לְסֻגִּי: (יא) יְי אֱלֹהָא דְאַבְהֵחְכוֹן
יוֹסֵף עֲלֵיכוֹן כְּוַחְכוֹן אֱלֹף זְמַנִּין וַיְבָרֶךְ יִתְכוֹן
כְּמָא דִּי מַלִּיל לְכוֹן: (יב) אֵיכְדִין אִיסוּבְר
בְּלַחוּדֵי טוֹרְחֵיכוֹן וְעַסְקֵיכוֹן וְדִינְכוֹן: (יג) הָבֹו
לְכוֹן גְּבַרִין חֲפִימִין וְסוּבְלַתְנִין וּמְדַעֵן
לְשַׁבְטֵיכוֹן

שנאמר וקבע את קובעיהם נפש (משלי
כ"ג): (י) והנכס היום ככוכבי השמים.
וכי ככוכבי השמים היו באותו היום והלא
לא היו אלא ששים רבוא מהו והנכס היום
הנכס משולים כיום קיימים לעולם כחמה
וכלבנה וככוכבים: (יא) יוסף ה' עליכם
ככס אלף פעמים. מהו טוב ויברך אתכם
כאשר דבר לכם אלא אמרו לו משה אתה
נותן קבצה לברכותינו כבר הנטיח הקב"ה
את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו'
(בראשית י"ג) אמר להם זו משלי היא אבל
הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם: (יב) איכה אשא לבדי. אם
אומר לקבל שכר לא איכל זו היא
שאמרתי לכם לא מעלמי אני אומר לכם אלא מפי הק"ה: טרחכם. מלמד שהיו ישראל ערמוני
היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוטח בדיון אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא
מוסיף אני עליכם דיינין: ומשאכם. מלמד שהיו אפיקורסין הקדים משה ללאת אמרו מה
ראה בן עמרם ללאת שמא אינו שכו בתוך ביתו אומר ללאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא
ללאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עלות רעות וחושב עליכם מתחזות: וריבכם. מלמד
שהיו רוגזים: (יג) הבו לכם. הזמינו עלמכם לדבר: אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים מה ת"ל
אנשים לדיקים: חכמים. כסופים: ונבונים. מבינים דבר מתוך דבר זו היא שאל אריוס את רבי
יוסף

באור

להפסיק בנתיים ואמר שמה עשה כאשר אמר לו חותנו, אף שלא היה זה כי אם בשנה השני,
וכן דרך הכתוב, כמו שזכרנו שם (פסוק כ"ז): וכן משמע ממה שלא הזכיר פה דבר מעלת יתרו,
כי אם כמתעורר עתה מלבו, לרוב הטורח והמשא, זכר את אשר יען לו חותנו כבר ואמר לא
אוכל עוד וגו': (י) והנכס, מלה עם כנוי רבים נוכחים: ככוכבי השמים, דרך משל. (יא) ה'
אלהי אבותיכם, יתכן שזה הפסוק הוא כמו מאמר מוסגר, לומר אין עיני רעה בהמונכם וברבוי
שלכם, כי מי יתן שה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככס אלף פעמים, ועתה חוזר ואומר אחרי
אשר הייתם היום ככוכבי השמים לרוב איכה אשא וגומר, וכן כוונת המהרש"ם (אבער אַך!).
(יב) טרחכם, מגזרת היו עלי לטורח ענין הנוכח והעמל, להבין אנשים פתאים המלות ודעת ה'
(הראש"ע): ומשאכם, היא הדאגה לזונם ולכלכלם על מסעיהם: וריבכם, היגיעה להנהיג
ולשלוט ביניהם ולשפוט את דברי ריבם. (יג) הבו, מלה זרה, והי' הה"א ראוי להיות בשוף
ופתח

תרגום אשכנזי

גע אונד פֿערנאָנטע מעננער , זאָ ווילל אַך זיא צורֿיכטער אײַ בער אײך זעטצען . (יד) איהר אַנטוואָרטעטעט מיר אונד שפראַכעט : וואָס דוא פֿאַרגע־ שלאַגען , לעסט זיך גאַר וואָהל טהון . (טו) אײך נאָהם דאָהער דיא פֿאַרנעהמסטען אויס אײַ ערן שטעממען , לויטער ווייזע

אונד

ר ש י

יוסף מה בין חכמים לנבונים . חכם דומה לשלחני עשיר כשמביאין לו דינרין לראות רואה וכשאין מביאין לו יושב ותוהא נבון דומה לשלחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה וכשאין מביאין לו הוא מתור ומביא מלוי : וידועים לשבטיכם . שהם

דברים א ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם : (יד) ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות : (טו) ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים

וידעים

תרגום אונקלוס

לשבטיכון ואימניון רישין עליכון : (יד) ואחיהבון יחי ואמרתון תקין פתגמא די מליחא למעבד : (טו) ודברית ית רישוי

שבטיכון

נכרים לכס שאס בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאי זה שצט הוא ואס הגון הוא אבל אתם מכירים בו שאתם גדלתם אותו לכך נאמר וידועים לשבטיכם : בראשיכם . ראשים ומפוכדים עליכם שיהיו נוהגין בהם כבוד ויראה : ואשמס . חסר יו"ד למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה : (יד) ותענו אותי וגו' . הלטתם את הדבר להנאתכם היה לכם להשיב רביונו משה ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך לא ממך שנלטערת עליה אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים עכשיו יתאנו עלינו דיינין הרבה אס אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים : לעשות . אס הייתי מתעבל אתם אומרים עשה מהרה : (טו) ואקח את ראשי שבטיכם . משכתיים בדברים אשריכם על מי באתם להתמונת על בני אברהם יצחק ויעקב על בני אדם שנקראו אחים ורעים חלק ונחלה וכל לשון חבה : אנשים חכמים וידועים . אבל נבונים לא מלאתי זו אסת משבע מדות שאמר

ב א ו ר

ופתח כי שראו ירב , כמו מן ידע נאמר דעו , וכן ימלא הלווי לנקבה קִבִי המטפחת (רות ג' ט"ו), ואולי היה כאן להרחיב אות הגרונ' : וידועים לשבטיכם , שהם נכרים לכס , שאס בא לפני מעוטף בטליתו , איני יודע מי הוא ומאיזה שצט הוא , אבל אתם מכירים אותו שגדלתם אותו (לשון רש"י מספרי) , ואס כן יהי' לשבטיכם קשור עם וידועים , אבל על דרך הפשט טעמו הנו לכס לשבטיכם אנשים חכמים (הרמב"ן) , וכן דעת בעל הטעמים : ואשימם בראשיכם , ואשימם להיות בראשיכם : (יד) ותענו אותי , ואף זאת לא עשיתי בלתי רלווס :

(טו) ראשים

ה מ ע ר

(יג) ואשימם , לשון רש"י , חסר יו"ד למד שאשמותיהם של ישראל וכו' (והוא מספרי) , לדעתי הכוונה לפי שחסר יו"ד הבנין מפרש כס תואר וְאֲשִׁימֵם (ונפל יו"ד הרבוי כמו שמלינו בכמה מקומות , ובחילוף ש' ימנית ב' ש' שמאלית , והמובן האנשים וְאֲשִׁימֵם כמו אבל אשמים אנתו (בראשית י"ב כ"א) ואשמים איל כאן (נחמיה י"ט) עיין רד"ק שרש אשם) יהי' אך בראשיכם , יען רק ראשי העם ישאו את חטאת העדה ; ועפ"ז אין מקום לקושיה הרב רא"מ אשר לא מלא מענה כ"א באמרו אין מקשין על דברי אגדה ע"ס . — אולם דע כי גם במקום הזה דברי קז"ל סותרין למקורה כי נמסר כאן מל א יוד (ועיין בתקון סופרים) .

שמוע

דברים א

תרגום אשכנזי ה

וידעו ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושרים לשבטיכם: (טז) ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמוע בין אחיכם ושפטהם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו: (יז) לא תכירו פנים במשפט

אונד וואהל פֿערנאנגטע מענ- נער, אונד זעטצטע זיא איבער אייך; אלס אָבערסטע איבער טויזענד, איבער הונדערט, איבער פֿינפֿציג אונד איבער צעהנע, איך בעאמטע בייא אייערן שטעממען. (טז) דיזען אייערן ריכטערן גאב איך דאמאָהלס פֿערהאַלטונגסכע- פֿעהלע, וויא פֿאַלגעט: הע- רעט וואָהל אָן, וואָס צווי- שען אייערן ברודערן פֿאַרגע- פֿאַללען, אונד אורטהיילט

קקטן

נאך דער גערעכטיגקייט, צווישען יעדער מאן דער מיט זיינעם ברודער אָדער מיט זיי- נעם פֿרעמדלינגע שטרייטזאַלע האַט. (יז) לאַססעט קיין אַנועהען אים געריכטע געלטען, הע-

ר ש י

תרגום אונקלוס

שבטיכון גברין חבימין ומדען ומניתי יחיון רישין עליכון רבני אלפין ורבני מאותא ורבני חמשיין ורבני עשוריתא וסרכין לשבטיכון: (טז) ופקדית יח דיגיכון בעדנא ההיא למימר שקעו בין אחיכון וחדנון קושטא בין גברא ובין אחוהי ובין גיוריה: (יז) לא תשתמודעון אפין בדינא מילי ועירא ברבא

שאמר יתרו למשה ולא מלא אלא שלשה אנשים לדיקים חכמים וידועים: ראשים עליכם שתתנהגו בהם כבוד ראשים במקח ראשים בממכר ראשים במשא ובמתן נכנס אחרון יולא ראשון: שרי אלפים. אחד ממונה על אלף: ושרי מאות. א' ממונה על מאה: ושטר' מניתי עליכם לשבטיכ' או הכופתין והמכין ברצוע' על פי הדיונין: (טז) ואצוה את שופטיכם. אמרתי להם הווי מחוננים צדין אס בא דין לפניך כעס אחת שמים ושלש אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה אלא היו נושאים ונותנים: בעת

ההיא. משמניתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר לשעבר הייתם ברשות עלמכם עכשו הרי אתם משועבדי' ללבור: שמוע. לשון הווי אוד"ט בלעז כמו זכור ושמור: ובין גרו. זה בעל דינו שאוגר עליו דברים. ד"א ובין גרו אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפילו בין תנור לכירים: (יז) לא תכירו פנים במשפט. זה הממונה להוסיב הדיונין שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור

ב א ו ר

(טז) ראשים, כלל ואח"כ יפרוט שרי אלפים שרי מאות וגו': ושופטים, הראשים הם הדיונין, והשופרים אלו הם הכופתין ומכין ברצועה על פי הדיונין. (טז) בעת ההוא, משמניתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם ברשות עלמכם, ועכשיו הרי אתם משועבדי' ללבור (רש"י). שמוע, אודנ"ט בלע"ז (ובל"א הערענד), מקור במקו' הלוי, כמו זכור' את יום השב' ורבי' כמוהו: ושפטהם צדק, לזק הוא תואר הפעל שהוא השפיעה, כלומר שהשפיעה תהיה בלדק, ואינוו שם הפעול, כי לא יתכן לשפוט את הלדק: ובין גרו, ענינו בין איש ובין גרו, גר אל בעל הריב, אבל צעניכס יהיו כל הבאים למשפט כאחכס, כמו שכתוב שמוע בין אחיכס, ואין הבדל בין ישראל לגר: (יז) לא

ה מ ע מ ר

(טז) שמוע, פירש"י לשון הווי אודנ"ט בלע"ז; ל"ל (אויפֿאָנט, הערענד) ואור זרוע לכוונת רש"י בהמעמר לספר במדבר (ט"ו ל"ה) ע"ש. (ד"ה):

תרגום אשכנזי

הערעט דען גרינגען זאָ גוט
אלס דען פֿאַרנעהמען, פֿירט
מעט אייך פֿאַר קיינעם מאַננע,
דען דאַז געריכט איזט גאַטטעס
זאָע, וואָס אייך צו שווער
איזט

דברים א

בְּקֶטֶן כְּגֹדֶל הַתְּשַׁמְעוֹן לֹא
תִּגְדָּרוּ מִפְּנֵי-אִישׁ כִּי הַמְשַׁפֵּט
לְאֱלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה

מכס

רשי

אויסצנו דיין איז פלוני קרוני אויסצנו
דיין צעיר והוא אינו בקי בדינין נמלא
מחייב את הזכאי ומזכה את החייב מעלה
אני על מי שמינהו כאלו הביר פנים

תרגום אונקלוס

בְּרַבָּא תְּשַׁמְעוֹן לֹא תִידַחֲלוּן מִן קָדָם וּבְרָא
אַרְי דִּינָא דְיֵי הוּא וּפְחִתָּמָא דִּי יִקְשֵׁי מְזִכּוֹן

חקרבון

בדין: בקטון כגדול תשמעון. שיהא חביב עליך דין של פרוטה בדין של ק' מנה שאם קדם ונא לפניך
לא תסלקנו לאחרון. ד"א בקטון כגדול תשמעון כתרגומו שלא תאמר זה עני הוא וחבירו
עשיר ומטוה לפרנסו אזכה את העני ונמלא מתפרנס בנקיות. דבר אחר שלא תאמר היאך
אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר אזכנו עכשיו וכשילא לחון אומר לו תן לו שאתה חייב לו:
לא תגורו מפני איש. לא תיראו. ד"א לא תגורו לא תכניס דבריך מפני איש לשון אוגר בקין
(משלי י'): כי המשפט לאלהים הוא. מה שאתה נוטל מזה שלא בדין אתה מזיקני להחזיר
לו

באור

חכירו פנים, יהיו בעלי דינין צעניכס כאלו הם זרים ואינכם מכירים אותם וכן אמרו רז"ל
(סנהדרין דף ז') ר"י אומר לא תכירהו, ר' אלעזר אומר לא תנכרהו, ויתכן שהוא מענין נשיאת
פנים לנכבד, שלא יהדרו פני שוע, כי כל פנים בל"הק מלשון כבוד ושררה: בקטון כגדול, חוארים
אל הדבר, דבר קטן, דבר גדול, או אל בעל הריב, ושני כפ"י הדמיון תחת כפילת המלות
שראו לומר קטן כגדול וגדול כקטן, הורו על השווי המוחלט, וכן כמוך כפרעה (בראשית מ"ד
ה'), ובסנהדרין (ח) שיהא חביב עליך דין של פרוטה בדין של מאה מנה שאם קדם ונא לפניך
לא תסלקנו לאחרון, תכלית המשפט עשות הלדק והרחקת העול, ואין הלדק והעול נערך עם
הממון, ד"א בקטן כגדול תשמעון, שלא תאמר זה עני הוא וחבירו עשיר ומטוה לפרנסו, אזכה
את העני ונמלא מתפרנס בנקיות, ד"א שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל
דינר, אזכנו עכשיו, וכשילא לחון אומר לו תן לו שאתה חייב לו. והנה אונקלוס תרגם כלשון
הראשון מילי זעירא כרבא לפי שפעול השמיעה הוא הדבר, לא המדבר, כן הוא על הרוב
בלשון, אבל מלאוהו גם על המדבר, כמו שמעתיק, שמעני, ישמעני, ומהמשך המאמר נראה
שהוא מוסב על בעלי הריב כלשון השני, וכן מתורגם בל"א: לא תגורו, לא תיראו. ונראה
שאורש גור הונח על האסיפה והקבון ואמר יגורו עלי עזים (זהלים נ"ט) יגורו ילפנו (שם נ"ו), ומן
זה הענין וגר זאב עם כבש (ישעי' י"ח) ונקרא האורח הנא להקבן עם התושבי' ולגור עמם,
בשם גר, וכן בני החיות בעודם קטנים נקראים גורים, שהם מתאספים וגרים במעונות מולידם;
והוא אל הפחד, שענינו התקבלות הנחות בלס מן האיברים החלוניים אל הלב, וכן יאמר
הלועז (לונגווען פֿאַהרען) על תנועת הדם והכח החיוני מן החון אל הפנים, והנה מגורה שם
כרדף אל היראה, אלא שהמתיירא אפשר שאעפ"כ יעשה את אשר עליו לעשות, ואולם אם יגור,
קיבץ הכח החיוני אל הלב, ויטות הכח המנועע את איברי התנועה מעשות את מעשהו, ולזה
לא אמר לא תיראו מפני איש, כי אין היראה רלונית וחפסית, ואפשר לדיין שתגבר עליו היראה
מבני אדם, אלא שעם כל זה חובה עליו שלא יגור מפני איש, ולא ימוע מעשות את המוטל
עליו, להלדיק את הלדיק ולהרשיע את הרשע, ויעבור עליו מה. וכן אמרו רז"ל משתשמע את
דבריהן ותדע להיכן הדין נוטה אין אתה רשאי לומר להם איני נוקק לכם, שנאמ' לא תגורו מפני
איש, וכן תלמיד היושב לפני רבו, וראה זכות לפני וחובה לעשיר אינו רשאי להיות שותק שנאמר
לא תגורו מפני איש, והוא ממנין הלאוין, אבל לא נאסרה היראה, שעד שלא שמע הדיין את
דבריהם רשאי לומר איני נוקק לכם, אם הוא מתירא. ולשון השני של רש"י נוטה למ"ש, שכחב
ד"א לא תגורו לא תכניס דבריך מפני איש, לשון אוגר בקין (משלי י' ה') עב"ל והוא מאמ' ר'
מנין

דברים א

מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשָׁמַעְתִּיו: (יח)
וְאַצְוֶה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא אֶת
כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:
(יט) וְנִסַּע מִחֹרֵב וְנִלְקַח אֶת כָּל-
הַמְּדַבֵּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא
אֲשֶׁר רְאוּתָם דְּרָךְ הַר הָאֵמֶרִי
כַּאֲשֶׁר צִוֶּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ
וְנָבֵא עַד קִדְשׁ בְּרִנֵּעַ: (כ) וְאָמַר
אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד-הַר הָאֵמֶרִי
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:
(כא) רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְפָנֶיךָ

אח

תרגום אשכנזי ו

אזט צו ענטשיידען, לאַססעט
אן מיך קאָכמען, דאַס איך דען
האַנדעל פֿערנעהמע. (יח) זאָ
פֿעראַרדנעטע איך אייך דאַ-
מאַהלס וואָס איהר צו בע-
אַבאַכטען האַבעט. (יט) וויר
בראַכען פֿאַן חרב אויף, אונד
צאָגען דורך דיא גראַסע אונד
פֿירכטערליכע וויסטע, דיא
איהר געזעהען האַבט, איכער
דאַז אמורישישע געבירגע, וויא
אונד דער עוויגע, אונזער גאַטט
בעפֿאַהלען, אונד קאַמען ביז
קדש ברנע. (כ) איך זאָנטע
דאַמאַהלס צו אייך: איהר זייד
נון אן דאַז אמורישישע געבירגע
געקאַמען, דאַז אונד דער
עוויגע אונזער גאַטט איינגע-
בען ווילל. (כא) זייע! דער עווי-
גע, האַט דיר דאַז לאַנד פֿריון

גע

ר ש י

תרגום אונקלוס

תִּקְרְבוּן לִוְחִי וְאֲשָׁמְעִינִיה: (יח) וּבִקְדִיחַ
יִתְכוֹן בְּעֵבְרָא הֵיא ית כָּל פְּתָגְמִיא דִּי
תַּעֲבֹדוּן: (יט) וְנִטְלָא מִחֹרֵב וְהִלִּיכְנָא ית
כָּל מְדַבְּרָא רְבָא וְדַחִילָא הֵוּא דִּי חִוִּיתוּן
אוֹרַח טוֹרָא דְאַמוֹרָאָה כְּמָא דִּי פְקִידֵי יִי אֶהְנָא
יִתְנָא וְאַחִינָא עַד תְּקַם גִּיאָה: (כ) וְאַמְרִיחַ
לְכוּן אַחִיתוּן עַד טוֹרָא דְאַמוֹרָאָה דִּי אֶהְנָא
יְהֵב לְנָא: (כא) חִוִּי דִּיֵּהב יִי אֶלְהֵךְ קִדְשָׁךְ

יח

לו נמלא שהטית עלי המשפט: תקריבון
אלי. על דבר זה נסתלק ממנו משפט
בנות ללפחד וכן שמואל אמר לשאול אנכי
הרוחה (שמואל א' ט') אמר לו הקדוש
ברוך הוא חייך שאני מודיעך שאין אתה
רוחה ואימת הודיעו כשבא למשוח את
דוד וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה'
משיחו (שם י"ז) אמר לו הק"וה ולא אמרת
אנכי הרוחה אל תבט אל מראהו (שם):
(יח) את כל הדברים אשר תעשון. אלו
עשרת דברים שבין דיני ממונות לדיני
נפשות: (יט) המדבר הגדול והנורא.
שהיו בו נחשים כקורות עקרבים כקשתות:
ותקריבון

ב א ו ר

חיון בסנהד' : יקשה מכם, מ"ס היתרון, כלומר שהדבר יותר קשה מכחכם: ושמעתי, ושפטתי
לא אמר מדרך מוסר וכן ארו"ל אי גמירנ' גמירנ', ואי לא אזילנ' וגמירנא. (יח) ואצוה אתכם,
לפי פשוטו עם ישראל ידבר שלמדס את הזוקי' ואת התורו' והזכיר כאן לומ' שלא מינה שרי
האלפי' ושרי המאות רק על המשפט, אבל הוא ילמדס בעכמו כל הדברי' אשר יעשו על פי התור'
(מדברי רמב"ן), ולדע' רש"י (והוא מספרי) עם הזופטים ידבר, שאמר להם עשרת דברים שבין
דיני ממונות לדיני נפשות. (יט) באשר צוה ה' אלהינו אותנו, גם הנסיעה היתה על פי
הדבור

תרגום אשכנזי

דברים א

אֶת־הָאָרֶץ עֲלֶיהָ רָשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל־תִּירָא
וְאֶל־תִּהְיֶה * (כג) וְתִקְרְבוּן אֵלַי
כְּלַכֶּם וְתֹאמְרוּ נִשְׁלַחָה אַנְשִׁים
לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר נִעְרַה־בָּהּ וְאֵת הָעָרִים
אֲשֶׁר נָבֵא אֵלֶיךָ: (כג) וַיֵּיטֵב

געגעבען, ציהע הינויף, אונד
נים עם איין, וויא דער עוויגע
דיין גאטט דיר פֿערהייסען
האט. פֿירכטע דיק ניכט אונד
זייא ניכט צאגהאפט! (כג) איהר
קאמעט אבער אללע צו מיר
אונד שפראכט: וויר וואללען
ליבער לייטע פֿאראויס זענדען,
דיא אונד דאז לאנד אויסקונד=
שאפטען, אונד אונד נאכריכט
בריינגען, וועלכען וועג וויר
צו געהען האבען, אונד אין
וואס פֿיר שטערטע וויר קאמ=
מען ווערדען. (כג) דיעזער
פֿאר=
ר ש"י

בעיני

תרגום אונקלוס

ר ש"י

יח ארעא סק אחסין במא די מליל יי אלהא
דאבהקך לך לא תדחל ולא תתבר:
(כג) וקריתתון לנחי בולכון ואמרתון נשלח
גוברין קדמנא ויאללון לנא יח ארעא ויחיבון
יתנא פחגמא יח אורחא די גיסק בה וית
קתרנא די גיעול לויתון: (כג) ושפר בעיני

(כג) ותקרבוני אלי כלכם. בערבוניא
ולחן הוא אומר ותקרבוני אלי כל ראשי
שנטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו'
(דברים ה') אותה קריבם היתה הוגנת
ילדים מכנדים את הזקנים ושלחם לפניהם
וזקנים מכנדי' את הראשים ללכת לפניהם
אבל כאן ותקרבוני כלכם בערבוניא ילדים
דחפין את הזקנים וזקנים דחפין את
הראשים: ושיבו לויתנו דבר. באיזה לשון
הם מדברים: את הדך אשר נעלה בה.
אין דך שאין בה עקמימות: ואת הערים
אשר נבא אליהן. תחילה לכבוש: (כג)

פחגמא

וויטע בעיני הדבר. בעיני ולא בעיני המקום ואם
בעיני

ב א ו ר

הדבור, לא מלבי. (כא) רש, במשקל שב מגזרת ירושה: תחת, וכמו ידל כבוד יעקב מפעלי
הכפל: (כב) כלכם, לב אחד ופה אחד. אשר נבא אליהן, לכבוש תחלה. (כג) וייטב בעיני הדבר,
בעצור שכולכם הסכמתם על זה (הראש"ע), ואם היה טוב בעיני משה למה אומרה בתוכחות?
משל לאדם שאומר לשבירו מכור לי סמורך זה, אמר לו הן, נותנו אתה לי לנסיון? אמר לו
הן

ה מ ע מ ר

(כא) רש, אמר המבאר, כמו ישב מבנין ירושה" והוא מראש"ע, וכוונתו כי אף שהעמיד מן ירש
הוא אירש והי' ראוי להיות הלוי ע"פ השלמים בכל זאת בא על משקל הנחיס (עיין תל"ע פראג
חלק שני בגזרת נפ"י): ואל תחת, אמר המבאר כמו וידל כבוד יעקב מפעלי הכפל וגם זה
מדברי הנ"ל" ולא נתברר לי כוונתו אם בא לומר אך שתחת דומה בגזרה לוידל שזניהם מן הכפולים
אולם איננו מבנינו כי ידל הוא מהקל שהוא עומד ותחת הוא מהנפעל כדעת שאר המפרשים, או
שדעתו כי גם תחת מן הקל ובא בלוי לתשלום הדגש פ' הפעל כמו ידל שדגש הפ' אואף שהדגש
הזה שלא במשפט וגם אין מהמנהג צי"ת שתלום, והראשון יותר נכון והשני יותר במשמעות לשונו:

דברים א

תרגום אשכנזי ז

בְּעֵינַי הַדָּבָר וְאָקַח מִכֶּם שְׁנַיִם
 עֶשֶׂר אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְטָא:
 (כד) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד-
 נַחֲלֵי אֲשַׁכְּלָל וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ: (כה) וַיִּקְחֻהוּ
 בְּיָדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיִּזְרְדוּ אֵלֵינוּ
 וַיֵּשְׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן
 לָנוּ: (כו) וְלֹא אָבִיתֶם לַעֲלֹת
 וּתְמַרְדּוּ אֶת-פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
 (כז) וּתְרַגְּמוּ בְּאֵהֲלֵיכֶם וּתֹאמְרוּ

פֶּאָרְשְׁלָאָג גַּעֲפִיעַל מִיר; אִיךְ
 נֶאֱחָם אוּיִם אִיךְ צוּוֹעַלְף מַעֲנֵ-
 נַעַר, אוּיִם יַעֲדֵם שְׁטֶאָמְמַע
 אִינַעַן. (כד) דִּיעֲזַע גִּינַעַן אַב,
 בַּעֲשֻׁמִּיעַנַעַן דִּאָז גַּעֲבִירַנַע, קֶאָ-
 מַעַן בִּז אִין דִּאָז טֶאָהֶל אֲשַׁכְּלָל,
 בַּעֲזֹאֲהַעַן דִּאָז לֶאָנַד, (כה) נֶאֱחָ-
 מַעַן פֶּאָן דַּעַן פֶּרִי־טַעַן דַּעֲסוּעַל-
 בַּעַן, בְּרֶאָכְטַעַן זִיא אוּנוּ מִיט,
 שְׁטֶאָמְטַעַעַן אוּנוּ בַּעֲרִיכְט אַב,
 אוּנַד שְׁפֶרֶאָכְעַן: דִּאָז לֶאָנַד,
 וּוְעֶלְכַעַם דַּעַר עוּיִגַע אוּנוּעַר
 גֶּאָטְט אוּנוּ אִינַגַּעֲבֵן וּוִילֶל, אִיזְט
 פֶּאָרְטַרַע־פֶּלִיד. (כו) אִיהַר
 אַבַּעַר וּוְאֶלְטַעַט נִיכְט הַיּוּנִיף
 צִיעַהַעַן, וְאָנַדַּעַרן וּוְאַרְט דַּעַם
 בַּעֲפֶהֶלַע דַּעַם עוּיִגַעַן אִיַּעַ-

בשנאח

רַעַם גֶּאָטְטַעַם אוּנַגַּעֲהֶאָרוּצֶם; (כז) מוּרְרַטַעַט אִין אִיַּעַרן צַעֲלַטַעַן, אוּנַד שְׁפֶרֶאָכְטַעַן:

אויס

תרגום אונקלוס

רש"י

פְּתַגְמָא וּדְבָרִית מְנַכּוֹן תְּרִין עֶשֶׂר גּוֹבְרִין
 גְּבָרָא חָד לְשִׁבְטָא: (כד) וְאֶתְפְּנִיאוּ וְסַלִּיקוּ
 לְטוּרָא וְאֶתּוּ עַד נַחֲלָא דְאֶתְבְּלָא וְאֶלִּילֵי
 יְתָה: (כה) וּנְסִיבוּ בִידֵיהוֹן מֵאָבָא דְאַרְעָא
 וְאַחִיתוּ לָנָא וְאַחִיבוּ יְתָנָא פְּתַגְמָא וְאַמְרוּ
 טָבָא אַרְעָא דִּי אֱלֹהֵנָא יְהִיב לָנָא: (כו) וְלֹא
 אָבִיתוּן לְמִיסק וְסַרְיֵתוּן עַל מִימְרָא דִּי
 אֱלֹהֵכּוֹן: (כז) וְאַרְרַעְמַתוּן בְּמִשְׁכְּנֵיכּוֹן
 ואמרחון

בְּעֵינַי מַזַּה הִיָּה טוֹב לְמַה אָמַרְהָ בְּתוֹכּוֹת
 מַשַּׁל לְאֲדָם שְׂאוּמַר לְחַזְרֵי מַכּוֹר לִי חֲמוּרְךָ
 זֶה אָמַר לוֹ הֵן נֹתְנֵנוּ אֹתָהּ לִי לְנַסִּיּוֹן אָמַר
 לוֹ הֵן בְּהָרִים וּגְבֻעוֹת אָמַר לוֹ הֵן כִּיּוֹן שְׂרָא'
 שְׂאִין מַעֲבָדוּ כְלוּם אָמַר הַלּוֹקַח בְּלָבוּ
 בְּטוֹחַ הוּא זֶה שְׂלַח אֲמַלַח בּוּ מוּס אָמַר
 לוֹ מִיד טוֹל מַעוֹתִיךְ וְאִינִי מַנְסֵהוּ מַעֲתָה
 אִף אִנִּי הוֹדִיתִי לְדַבְרֵיכֶם שְׂמַח תַּחֲזוּרוּ בְּנָם
 כַּשְׂתִּרְאוּ שְׂאִינִי מַעֲבָד וְאֹתָם לֹא חֹזְרֵתִם
 בְּנָם: וְאִקַּח מִכֶּם. מִן הַבְּחוּרִים שְׂבָנָם
 מִן הַמַּסּוּלְתִים שְׂבָנָם: שְׂנִים עֶשֶׂר אַנְשִׁים
 אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְטָא. מַגִּיד שְׂלַח הִיָּה שְׂבַט לוֹי
 עֲמַהֶם: (כד) עַד נַחֲלֵי אֲשַׁכְּלָל. מַגִּיד
 שְׂנַקְרָא עַל שֵׁם סוּפּוֹ: וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ.

מִלְמַד שֶׁהִלְכוּ בָּהּ אַרְבַּעַה אֲוִמְנִין שְׂתִי וְעַרְבִי: (כה) וַיִּזְרְדוּ אֵלֵינוּ. מַגִּיד שְׂאִרְכָּל גְּבוּהַה מְכַל
 הָאֲרָלוֹת: וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ. מִי הֵם שְׂאִמְרוּ טוֹבָתָה יְהוֹשֻׁעַ וְכֹלָב: (כו) וּתְמַרְדּוּ. לְשׁוֹן
 הַתְּרַסָּה הַתְּרַסְתֶּם כַּנּוּגַד מֵאִמְרוּ: (כז) וּתְרַגְּמוּ. לְשׁוֹן הַרַע וְכֵן דְּבַרֵי נֶרְגַן (מַשְׁלֵי י"ח) אֲדָם הַמּוֹלִיחַ

כד

ב א ו ר

הֵן, בְּהָרִים וּגְבֻעוֹת? אָמַר לוֹ הֵן, כִּיּוֹן שְׂרָאָה שְׂאִין מַעֲבָדוּ כְלוּם, אָמַר הַלּוֹקַח בְּלָבוּ, בְּטוֹחַ
 הוּא זֶה שְׂלַח אֲמַלַח בּוּ מוּס, מִיד אָמַר לוֹ טוֹל מַעוֹתִיךְ אִינִי מַנְסֵהוּ מַעֲתָה, אִף אִנִּי הוֹדִיתִי
 לְדַבְרֵיכֶם, שְׂמַח תַּחֲזוּרוּ בְּנָם, כַּשְׂתִּרְאוּ שְׂאִינִי מַעֲבָד, וְאֹתָם לֹא חֹזְרֵתִם בְּנָם (רש"י): שְׁנַיִם עֶשֶׂר
 אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְטָא, מַגִּיד שְׂלַח הִיָּה שְׂבַט לוֹי עֲמַהֶם (רש"י). (כה) וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ,
 הֵם יְהוֹשֻׁעַ וְכֹלָב. (כו) וּתְמַרְדּוּ אֶת פִּי ה', לֹא דִי שְׂלַח אֲבִיתֶם לַעֲלוֹת וּתְמַרְדּוּ עוֹד, וְאִזְהוּ הַמְרִי?
 הוּא הַנֶּאֱמַר בְּפֶסֶק הַסְּמוּךְ. (כז) וּתְרַגְּמוּ, כְּמוֹ וְרוּגְמִים יִלְמְדוּ לְקַח, מַצְנִין כַּפֶּעַל, וְעֵינַי
 הַתְּלוּג'

תרגום אשכנזי

איים האם געגען אונז האט אונז דער עוויגע אויס מצרים געפיה רעט, אום אונז דעם אמורי אין דיא הענדע צו ליעפערן, דער אונז פערטילגען זאלל. (כח) וואָן היז זאללען וויר דא געהען? אונזערע ברודער האבען אונז זערע הערצען פערצאגט געט מאַכט, אונד געוואַגט: דאָז פֿאַלק איזט צאהלרייכער אונד פֿאַן העהערער שטאַטור אַלס וויר, דיא שטערטע זינד גראָס אונד בעפֿעסטיגט ביז אין דיא וואַלקען, יא וויר האַבען אויך זעהנע דעם ענק'ס דאָזעלכסט אַנגעטראָפֿען. (כט) איך שפראַך צו אייך: זייד ניכט

דברים א

בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: (כח) אנהו אנחנו עלים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדלת ובצורת בשמים וגם בני ענקים ראינו שם: (כט) ואמר אלקם לאתערצון ולא תיראון מהם: (ל) יהוה אלהיכם תהלך לפניכם הוא

ילחם

קליינמיטהיג אונד פֿירכטעט אייך ניכט פֿאַר איהנען. (ל) דער עוויגע אייער נאַטט, דער פֿאַר

אייך

ר ש י

דנה: בשנאת ה' אותנו. והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו משל הדיוט אומר מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך: הוילאנו מארץ מצרים. כולאתו לשנאה היתה משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות אח של שקיף ואחת של בעל למי שהוא אוהב נותן של שקיף ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל ארץ מצרים של שקיף היא שנילוס עולה ומסקה אותה וארץ כנען של בעל והוילאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען: (כח) ערים גדולות ובלורות בשמים. דברו הכתובים לשון הנאי: (כט) לא תערצון. לשון שבירה כתרגומו ודומה לו בערוץ נחלים לשכון (איוז ל') לשבור נחלים: (ל) ילחם

תרגום אונקלוס

ואמרתון בדרגני יי יתנא אפקנא מארעא דמצרים לממסר יתנא בידא דאמוראא לשישיוותנא: (כח) לאן אנחנא סלקין אפנא תברו ית לבנא למימר עם רב ותקיף מננא קיריון בדרבן וכריבן עד ציח שמא ואף בגני גבריא חונא חמן: (כט) ואמרית לכון לא תתברון ולא תרחלון מנהון: (ל) יי אלהכון דמדרב קדמיכון מימריה יגיח

לכון

(ל) ילחם

ב א ו ר

התלול והתרעומת בתשאי (ווררען) והו שאמר באהליכם: בשנאת ה' אחנו, אין לך מרי גדול מזה, לומ' שה' שונא בני אדם מבחר יטוריו והוא מקור האהבה והסנינה. (כח) אנה אנחנו עולים, כמו איך אנחנו עולים ואחינו המסו וגו', וכן ואני אנה אני בא (בראשי' ל"ו י"ד) כלומר איך אני בא אל אבי בלא יוסף, ויתכן שהועתק משאלת המקום לשאלת העלה, בעבור שההגעה אל המקום וההגעה אל המבוקש מתדמים כד: גדול ורם, גדול במספר, ורם בקומה או בגבורה וכן ת"א: ראינו שם, מוסב גם על עם גדול ועל ערים גדולות. (כט) לא תערצון, כמו לא תפחדון, והוא מגזרת והוא מערילכס, והטעם שבר הלכ בשחד (הראב"ע), וכן ת"א לא

דברים א

יִלְחֶם לָכֶם כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ
אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:
(לא) וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר
נִשְׁאַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר יִשְׂאֵל
אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
הִלְכֶתֶם עַד־בְּאֶמְךָ עַד־הַמָּקוֹם
הַזֶּה: (לב) וּבַדְּבַר הַזֶּה אֵינְכֶם
מֵאֲמִינִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
(לג) הַהֲלֹךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לְתוֹר
לָכֶם מְקוֹם לְחַנְתְּכֶם בְּאִשׁוֹ לִילָה

לראתכם

תרגום אשכנזי ח

איך הערנעהעט, ווירד פֿיר
איך שמררײטען, וויא ער איך
מיט מצרים געטהאן האט,
פֿאַר אייערן אויגען. (לא) אין
דיעזער וויכטע, דיאדואגעזע.
הענהאט דײך דער עויגע דיין
גאטט, געטראגען, וויא איין
מאן זײנען זאָהן טרעגט, דײע.
זען גאַנצען וועג, דען איהר
גערייזט זיך, ביז איהר אַן
דײען אַרט געקאָממען. (לב) אַל־
ליין איהר האַטטעט בײא אַל־
לעם דעם קיין פֿערטרויען צו
דעם עויגען אייערעם גאטטע,
(לג) דער אויף דער רײזע פֿאַר
איך הערנעהעט, איך דען
אַרט אויסצוזוכען, וואָ איהר

איך לאַגערן קענטט, דעם גאַטטס אין איינעם פֿײער איך דען וועג צו צײגען, דען איהר גע־
העט

תרגום אונקלוס

לִכְזֹן קָרַב כָּל דִּי עֲבַד עֲמֹכֹן בְּמִצְרַיִם
לְעֵינֵיכֹן: (לא) וּבַמִּדְבָּרָא דִּי חֻזַּת־
דִּי סוּכְרָא יִי אֱלֹהֶךָ בְּמֵאָה דִּי מְסוּבַר
גְּבָרָא יַת בְּרִיָּה בְּכָל אֹרְחָא דִּי הִלִּיכְתוּן עַד
מִיחֻכּוֹן עַד אַתְרָא קֳדִינִי: (לב) וּבְשַׁחְבָּמָא
קֳדִינִי לִיחֻכּוֹן מֵהִמְנִין בְּמִימְרָא דִּי אֱלֹהֵכֹן:
(לג) דְּמִדְּבַר קֳדָמִיכֹן בְּאֹרְחָא לְאַתְקַנְאָרָה
לְכֹן אַתְר בֵּית מִישְׁרֵי לְאִשְׁרֵי חֻכּוֹן בְּעַמְרָא

דאשתא

ר ש י

(ל) ילחם לכם. בשבילכם: (לא) וכמ דב' אשר
ראית. מוסב על מקרא שלמעלה הימנו.
ככל אשר עשה אתכם במצרים. ועשה אף
במדבר אשר ראית כי נשאך וגומר: כאשר
ישא איש את בנו. כמו שפירשתי אצל ויסע
מלאך האלהים ההולך לפני מזנה ישראל
וגומר. מאל למהלך בדרך ובנו לפניו
באו לסעי' לשבותו כו': (לב) ובדבר הזה.
שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ אינכם
מאמינים בו:

(לג) לראותכם

ב א ו ר

לא תתברון. (ל) ילחם לכם, בשבילכם: (לא) ובמדבר אשר ראית, מוסב על מקרא שלמעלה
הימנו ככל אשר עשה אתכם במצרים, ועשה אף במדבר אשר ראית כי נשאך וגו' (רש"י): ולדעת
המתרגם האשכנזי, אשר ראית מוסב על המדבר, כי הוא מובדל בטעם וכן אמר למעלה את כל
המדבר הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם. (לב) ובדבר הזה, שהוא מבטיחכם להביאכם אל
הארץ אינכם מאמינים בו (רש"י): ויתכן שיאמר, עם כל הנסים שעשה לכם במצרים ובמדבר
אינכם מאמינים, ויהיה ובדבר הזה כמו ועם הדבר הזה, וכן תרגם המתרגם האשכנזי.
(לג) לראותכם

ה מ ע מ ר

(לג) לראותכם, כתב הראש"ע, "בפתח הלמ"ד ללמד על האות שהוא ה"א ה"א הדעת הנעדרת"
ע"כ, וזה ע"ס ונ"ל שלריך להיות ה"א הבנין הנעדרת.

החאנף

תרגום אשכנזי

העט, אונד דעם טאגס אין איי-
נער וואלקע. (לד) דער עוויגע
הערטע אייערע רעדען, ווארד
צארנוג אונד שוואור: (לה) זא
זאל דאך אויך נומאנד פאן די-
זען לייטען, פאן דיעזעם בעזען
געשלעכטע דאז פארטרעפֿע-
ליכע לאנד צו זעהען בעקאמ-
מען, דאז אויך געשווארען
אייערן פאטערן צו געבען:
(לו) אויסגענאממען כלב זאָהן
יפונה, דער זאלל עס צו זעהען
בעקאממען, אונד איהם אונד
זיינען נאָקאממען ווילל אויך
דאז לאנד איינגעבען, דאז ער
בערייזט האט, ווייל ער דעם
עוויגען טריי אליך נאָגעפֿאלגט
אויזט. (לז) זאָ געשאַה עס

דברים א

לראתכם בדרך אשר תלכו בה
ובענן יומם: (לד) וישמע יהוה
את קול דבריכם ויקצף וישבע
לאמר: (לה) אם יראה איש
באנשים האלה הדור הרע הזה
את הארץ הטובה אשר נשבעתי
לתת לאבותיכם: (לו) זולתי כלב
בן יפנה הוא יראה ולו אתן
את הארץ אשר נדב בה ולבניו
יען אשר מלא אחרי יהוה:
(לז) גם בי התאנף יהוה בגללכם

לאמר

אויך אייערנט וועגען, דאס דער עוויגע איבער מיך צירנטע, אונד שפראך: אויך דוא

זאלסט

תרגום אונקלוס

דאשחא בליליא לאתוויחכון בארְחא די
הַחֲכוּן בַּהּ וּבַעֲמוּדָא דַּעֲנָנָא בִּימָמָא:
(לד) ושמיע קדם יי ית קל פתגמיכון ורגיו
וקיים למימר: (לה) אם יחוי גבר בגבריא
האילין דרא בישא הדין ית ארעא טבתא

(לג) לראותכם . כמו להראותכם וכן
לנחותם הדרך (שמות י"ג) וכן לשמיע
בקול תודה (תהלים כ"ו) וכן ללכת לגיד
בזרעאל (מלכים ב' ט'): (לו) אשר
דרך בה . חברון שנאמר ויבא עד חברון
(במדבר י"ג): (לז) התאנף . נתמלא
רוגז

די בקיימית למתן לאבחהחכון: (לו) אלהן בלבבך יפנה הוא יחוינה וליה אתן ית ארעא
די דרך בה ולבנוהי חלף די אשלים בתר חלקא דיי: (לז) אף עלי הוה רגז מן קדם

ב א ו ר

(לג) לראותכם, כמו להראותכם, וכן לנחותם הדרך (שמות י"ג) והנה בא תחלה תכלית ההליכה
לשניהם, והוא לתור לכם מקום לנחותכם, ואח"כ אופן ההליכה, באש לילה ובענן יומם, לפי
שהתכלית קודם במחשבה, אף שהאופן קודם במציאות. (לה) הדור הרע הזה, כמו מן הדור
הרע הזה או יתכן שהוא קריאה מיוחדת בפני עכמה, ואינו נוסף אל מלת איש שלבניו, והוא
כמו מאמר מוסגר, לא רצה לכוות שם האבות על הדור הרע. (לו) ולו אהן את הארץ,
וגו' ולבניו, כמו ולו ולבניו. אשר דרך בה, חברון שנאמר ויבא עד חברון (במדבר י"ג): מלא
אחרי ה', כל מקום שיבא מלא ואחרי אחרי הוא ענין ההסכמה והשלמת הרכון: (לז) גם בי
התאנף

ה מ ע ר

(לז) התאנף, לשון רש"י, נתמלא רוגז" עד כאן, כוונתו יבאר הוראתו בנין התפעל שאף כי
אנף

לֵאמֹר גַּם-אַתָּה לֹא-תִבָּא שָׁם :
(לח) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ

זאָללסט נײַכט דאָהין קאָממען!
(לח) יהושע זאָהן נון, דער דיך
בע

הוא

תרגום אונקלוס

יִי בְּדִילְכִין לְמִימְרֵי אֶף אֶתְּ לֹא תִיעוּל תִּמְוִן : (לח) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן דְּקָאִים קְדָמָךְ הוּא יְעוּל
חמין

ב א ו ר

החאנף ה' בגללכם, כי רבו בני ישראל את ה' וגו' ואירע זה בעבור מריבתם, או ירמוז שהיה הכעס על משה ועל אהרן כאשר הכו הסלע פעמים, ולא עשו כאשר נצטוו, והעם הרהרו בדבר, והוא מה שאמר על אהרן לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל, שלא היה העונש אלא מפני שהיה הדבר

ה מ ע ר

אִנְךָ הוּא עוֹמֵד יְבוֹא בְּנִין הַחֹזֵר לְפִי שְׁעוֹרוֹ כְּתַמְלֵא . — וְהָנָה אַחֲרֵי הַעֲזוּן וְהַחֲפוּז רֵאָה זֶה מִלְּאֲתֵי שֶׁרֶשׁ אִנְךָ אִם יוֹחֵס לֹאֵל יִתְבַּרְךְ יְבוֹא לְרוֹב בְּנִין הַחֲפֵעַל, וְהַעֲסָ לְדַעֲתִי לְפִי שְׁהוֹרֵאת הַבְּנִין הַזֶּה גַּם הַהֲתַדְמוּת וְהוּא שֶׁהַפְּעוּלָה תוֹרָה עַל סִבָּה נִמְלֵאת וּיְכֹזֵב, כְּמוֹ יֵשׁ מִתְעַשֵּׂר מִתְרוֹשֵׁשׁ (וְיָד רִיִּךְ שְׁטַעֲלֹעַן, חֶרֶץ שְׁטַעֲלֹעַן), וְלִזֶּה בֵּאֵל אִלֵּל הַשֵּׁם יֵת' עֲנִין כְּעַם וְרוּגוֹ אֲשֶׁר הוּא חֲסֵרוֹן בְּחִיק הָאֵדֶם, אִנְךָ בִּי בְּשֵׁלֶם מְכַל הַשְּׁלֵמוֹת, בְּהַתְּפַעַל, לְהוֹרֹת שֶׁאִנְךָ לְפִי הַפְּעוּלָה הִיָּה נִרְאֵת כְּאִלּוֹ חֵרָה לּוֹ, אִנְךָ שְׁאִינוֹ כֵּן בְּאֵמֶת, וְלִזֶּה נֹאמֵר גַּם וַיִּנְחַס ה' (בְּרִאשִׁית ו' י'), שֶׁהוּא כְּמוֹ וַיִּתְנַחֵם . וְאִם בֵּאֵל אִנְךָ בְּקַל אִלֵּל הַשֵּׁם הוּא תַּמִּיד לְרוּמָם הַמְּלִיכָה, וְהוּא עַל אֶחָד מֵאֵנִי פִּינִים (א) אִם לְחֹק הַהֲתַנְגְּדוּת (דִּיחַ חֲנִיטֻהָעֵזֶע הַעֲרַפְלָוְהַעֲבֵעַן) כְּמוֹ חֹנֶפֶת תְּשׁוּבָה לְנוֹ (תְּהִלִּים ס' ג') כְּלֹמֵר אִנְךָ שְׁחֹנֶפֶת בְּכָל זֹאת תְּשׁוּבָה לְנוֹ ; וְכֵן חֹדֵךְ בִּי חֹנֶפֶת בִּי (יִשְׁעִי י"ב א') אִנְךָ שְׁחֹנֶפֶת בְּכָל זֹאת חֹדֵךְ ; וְחֹנֶפֶת בְּסִ (מַלְכִים א' ח' י"ו, ד"ה ב' ו' ל"ו) מוֹסֵב עַל וְשָׁבוּ וְשָׁמַעַת, אִנְךָ שְׁחֹנֶפֶת אִם יוֹבֵוּ תִשְׁמַע ; וְכֵל הַמַּשְׁכִּיל יִבִּין בִּי בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה, עַד מֵאֲוֹד יִחַלֵּשׁ הַרְעִיזוֹן אִם יְבוֹא הַתְּפַעַל בְּהַתְּפַעַל שׁוֹרָה עַל הַדְּמִיוֹן . (ב) אִם הַכּוֹוֹנָה עַל חֲרוֹן אִנְךָ הַמַּתְמִיד אִו הַמְּכַלָּה כְּמוֹ עַד מִתִּי ד' תִּחְנֹף לְנֶחֶם (תְּהִלִּים ע"ט ה'), הַלְעוּלָמִים תִּחְנֹף בְּנוֹ (שֵׁם פ"ה ו'), תִּחְנֹף בְּנוֹ עַד כֹּלֵה לְאִין אֲחֵרִית וּפְלִיעָה (עֲזַרָּה ט' י"ד) . וְמָה שֶׁבֵּאֵל נִשְׁקוּ בְּרַ פֶּן יִחְנֹף (תְּהִלִּים ב' י"ג), אִם גַּם מוֹסֵב עַל ד' (עֵיִן מָה שְׁכַתְּבִי שֵׁם), אִינְנוֹ נִסְמָךְ אֲלֵינוּ . וְהָנָה בְּפַעַל חֵרָה יְבוֹא תַּמִּיד וַיִּחַר אִנְךָ ה' וְלֹא יוֹחֵס לְעֲלֻמּוֹתָ בְּה', כִּי מָה שֶׁנֹּאמֵר הַבְּנֵהרִים חֵרָה ה' אִם בְּנֵהרִים אִנְךָ (חֲבִיקוֹק ג' ז') . מִלֵּת אִנְךָ מוֹשֵׁךְ עֲלֵמָה וְאַחֲרֵת עֲמָה וְשַׁעוֹרוֹ הַבְּנֵהרִים חֵרָה אִנְךָ ה' ; וְלֹא מִלְּאֲתֵי יוֹלָא ב"א וַיִּתְגַּעַשׁ בִּי חֵרָה לּוֹ (ש"ב ב"ב ח', תְּהִלִּים י"ח ח'), אִנְךָ מִי לֹא יִרְאֶה בִּי שֵׁם עַל כְּנִפֵי רוּחַ הַשִּׁיר הַתְּנַשֵּׂא הַמְּלִיץ עַל כָּל חוֹקֵי הַמְּלִיאוֹת עַד בִּי תַּמוּנָה ה' יִבִּיט כְּאִישׁ מִלְּחָמָה יַעֲיִר קְנֵאָה אִשׁ מִפִּיו תִּאֲכַל וּגְחִלִים בַּעֲרוֹ מִמֶּנּוּ ; גַּם מִשֶּׁרֶשׁ כְּעַם יְבוֹא אִנְךָ פַּעַם אֶחָת פַּעַל מִמֶּנּוּ אִלֵּל ה' יִתְבַּרְךְ וְהוּא וְשִׁקְטִי וְלֹא אֲכַעֵס (יִחְזַקְאֵל י"א מ"ג), אֲוֹלָם הַמַּעֲיִין יִרְאֶה בִּי בְּכָל הַפְּרָשָׁה שֵׁם יִתְאֵר הַנּוֹבִיא אֶת ה' בְּשֵׁרֵד הַחֹמֵר, וּמַשְׁלֵי עֶסֶר מַשְׁלֵיו, יִדְמָה אֶת הַשֵּׁם כְּאִישׁ אֲשֶׁר עֵבֵר עֲלָיו רוּחַ קְנֵאָה וְקִנְאָה אֶת אֲשֶׁתּוֹ, וְלִזֶּה אִמֵּר גַּם עֵתָה וְסֵרָה קְנֵאֲתִי וְשִׁקְטִי וְלֹא אֲכַעֵס . — וְמָה שֶׁבֵּאֵל כְּעִסּוֹנִי לְהַבְּעִיסֵנִי וּבְדוּמָה שֵׁם אִנְךָ לְפִי כּוֹוֹנָתִים יִדְבֵר שֶׁהֵם עָשׂוּ זֹאת לְהַבְּעִים אֶת ה' אִם גַּם הוּא לֹא כְּעַם, וְמָה שֶׁמְּלִינוֹ וְהַפֵּר כְּעַסְךָ עִמּוֹ (תְּהִלִּים פ"ה ה'), וְתַרְבַּ כְּעַסְךָ עִמָּדִי (אִיּוֹב י' י"ז), הִנֵּה הַכּוֹוֵי שֶׁב עַל הַפְּעוּלָה, וְהַכּוֹוֹנָה מָה שֶׁאֶתָּה מְבַעֵס אֲוִתְנוּ, כְּמוֹ הַסֵּר מַעֲלֵי נִגְעֶךָ (תְּהִלִּים ל"ט י"א), וְרַבִּים כְּמוֹהוּ . וְכֵן פַּעַל רְגוֹ לֹא נֹאמֵר אִלֵּל הַשֵּׁם יֵת', וְמָה שֶׁנֹּאמֵר וּבְטָחוֹת לְמַרְגִּזֵי אֵל (אִיּוֹב י"ב ו'), גַּם פֶּה הַכּוֹוֹנָה לְפִי דַעֲתָם כְּאִשֶּׁר אֲמַרְנוּ אִלֵּל כְּעַם, וְכֵן בְּרַגְוֹ רַחֵם תְּזַכּוֹר (חֲבִיקוֹק ג' ז'), לֹא אִמֵּר שֶׁהַשֵּׁם יִרְגִּזוּ אִנְךָ אִם יִשְׁלַח רְגוֹו בְּאֶרֶץ בְּרַחֵם יִזְכּוֹר . וְשׁוֹרֵשׁ זֶעַם אִין הַוֹרְאָתוֹ עַל רַגְשָׁת הַנּוֹפֵס בִּי אִם עַל הַפְּעוּלָה מַעֲנִין גַּעֲרָה וְנִשְׁאָלָה וְלִכֵּן הוּא יוֹלָא כְּמוֹ וְזַעַם אֶת אִיּוֹבֵיו יִשְׁעִיה

תרגום אשכנזי

דברים א

בעדיענט, זאלל דאָהין קאָמ־
מען; שטערקע זיינען מוטת,
דען ער זאלל דאָ לאַנד און
ישראל צום בעזיטץ איינגעבען.
(לט) וואָס אייערע יונגען לייטע
בעטרייבט, פֿאָן דענען איהר
זאָגטעט, זיא ווערדען צור ביי-
טע ווערדען, אייערע זעהנע
נעהכליך דיא יעצט נאָך גוטעס
אונד בעזעס ניכט צו אונטער-
שיידען וויססען, דייעזע זאללען
אין דאָ לאַנד קאָממען, איה-
נען ווילל איך עס איינגעבען
אונד זיא זאללען עס בעזיטצען.

הוא יבא שמה אתו חזק כיהוא
ינחלנה את ישראל: * (לט) וטפכם
אשר אמרתם לבו יהיה ובניכם
אשר לא ידעו היום טוב ורע
המה יבאו שמה ולהם אתנה
והם יירשוה: (מ) ואתם פנו לכם
וסעו המדברה דרך ים סוף:

וחענו

(ט) איהר אבער ווענדעט איך צוריק, אונד רייטעט אין דער וויסטע געגען דיא בינוענזע צו.

ר ש י

תרגום אונקלוס

רוגו: (מ) פנו לכם. אמרתי להעביר
אתכם דרך רוחב ארץ אדום לכד לפון
ליכנס לארץ קלקלתם וגרמתם לכם עכוב:
פנו לכם. לאחוריק' ותלכו במדבר לכד
ים סוף שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומה
של הר שעיר היה מפסיק בין ים סוף להר
שעיר עתה המשכו לכד הים ותסכבו את
הר

תן יתיה תקיף ארי הוא יחסנינה לישראל:
(לט) וטפלכון די אמרתון לביזא יהי ובניכון
די לא ידעו יזמא דין טב וביש אינון יעלון
לתמן ולהון אתנינה ואינון יירתונה:
(מ) ואחון אתפנו לכון וטולו למדברא אורח
ימא

ב א ו ר

הדבר בתוך בני ישראל שלא נתקדש הכבוד לעיניהם (מדברי הרמב"ן): (לח) ינחילנה, ינחיל אותה,
וזא הכנוי אף שלא נזכר השם בפסוק זה ומוסב על הארץ בפסוקים הקודמים. והמתרגם האשכנזי
תרגם השם ולא הכנוי בעבור שכבר בא מאמר אחר, יהושע הוא העומד וגו', ואין מדרך לשון
אשכנזי להסב הכנוי אל השם הבא במאמר אחר: (לט) ובניכם אשר לא ידעו היו טוב ורע,
הוא באור אל הקודם, וטפכם דהיינו בניכם אשר לא ידעו וגו', וכן בתרגום האשכנזי.
(ז) ואתם פנו לכם, לאחוריקם, ותלכו במדבר לכד ים סוף, שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומה של
הר שעיר הי' מפסיק בין ים סוף להר שעיר, עתה המשכו ותסכבו את הר שעיר כל דרומו מן
המערכ

ה מ ע ר

(ישעיה ס"ו י"ד), ובדומה; אולם קלף שהוא התפעלות היותר חלושה מכעס ורוגז כי בקלף על
פני המים מהר תעבור ולזה נאמר ויקלף עליהם משה (שמות ט"ז ב'), ויקלף על אלעזר
(ויקרא י' ט"ז), וכן ויקלפו עליו שרי פלשתים (ש"א כ"ט ד'), ובדודאי לא היה זה חמה עזה, בא
תמיד על השם אך בקל (ועיין לקמן ט' י"ח בבאור), ויראה לי כי לא בא בהתפעל לפי שהוראת
השם קלף בבנין הזה הוא על חזק האף כמו והתקלף וקלל במלבו ובאלהיו. (ישעיה ח' כ"ב),
ולכן הניחו בקל. ואל יקצה בעיניך כי מלינו ונסיל מתעבר (משלי י"ד ט"ז), וגם ויתעבר ה'
(דברים ג' כ"ו), כי שם לא הונח בלשון פעל מן עברה כ"א בהתפעל, ואין דנין אפשר מאי אפשר:

וחענו

דברים א

תרגום אשכנזי י

(מא) וְתַעֲנוּ וְתֹאמְרוּ אֵלַי הַמֵּאֲנוֹ
 לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלָה וְנִלְחַמְנוּ
 בְּכָל אֲשֶׁר-צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 וְתִהְיֶה אִישׁ אֶת-כְּלֵי מִלְחַמָּתוֹ
 וְתִהְיֶנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה: (מב) וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֵלַי אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ
 וְלֹא-תִלַּחֲמוּ כִּי אֵינְנִי בְּקִרְבְּכֶם
 וְלֹא תִנְגְּפוּ רַפְּנִי אִיבֵיכֶם:
 (מג) וַאֲדַבֵּר אֵלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
 וְתֹמְרוּ אֶת-פִּי יְהוָה וְתִזְדָּרוּ וְתַעֲלוּ
 הַהָרָה: (מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיּוֹשֵׁב

(מא) איהר אנטווארטעטעט מיר, אונד שפראכט: וויר האבען דעם עוויגן געזינדיגט, וויר וואל לען הוינציגע הען אונד קריעג פֿיהרען, וויא דער עוויגע אונזער גאטט בעפֿעהלען האט. איהר לעגטעט יעדער זיינע וואפֿען, אן, אונד ווארעט אים בעגריף דען בערג הינוף צו געהען. (מב) דער עוויגע שפראך אבער צו מיר, זאגע איהנען: געהעט ניכט הינוף, אונד פֿאנגעט קיי נען קריעג אן, דען איך בין ניכט אונטער איך, דאס איהר ניכט געשלאגען ווערדעט פֿאר איי ערען פֿיינדען. (מג) איך זאגטע איך צוואר, אלליין איהר וואל טעט ניכט הערען, ווארעט דעם בעפֿעהלע דעם עוויגען אונגע הארואם, אונד פֿערמעסען גענוג דען בערג הינוף צו געהען. (מד) אבער דער אמורי דער

בהר

הארואם, אונד פֿערמעסען גענוג דען בערג הינוף צו געהען. (מד) אבער דער אמורי דער

תרגום אונקלוס

ר ש י

ימא סוף: (מא) ואחיבתון ואמרתון לי חבנא
 רדס יי אנהנא גיסק ונגיית הרב ככל דיפקדנא
 יי אלהנא ווריותון גבר ית סני קרביה
 ושריתון למיסק לטורא: (מב) ואמר יי לי
 אימור להון לא תסקון ולא תגיחון קרב ארי לית שכינתי ביניכון ולא תתברון
 קדם בעלי דבביכון: (מג) ומלילית עמכון ולא קבילתון וסריבתון על מימרא
 דיי וארשעתון וסליקתון לטורא: (מד) ונפק אמוראדה דיתיב בטורא

הר שעייר כל דרומו מן המערב למזרח:
 (מא) ותהינו לשון הכנו ועלינו למקו' זה
 הלשון שאמרת' לשון הין כלומר נודמנתס:
 (מב) לא תעלו. לא עלייה תהא לכס אלא
 ירידה

החוא

ב א ו ר

המערב למזרח (רש"י). (מא) ותהינו, לשון הכנו ועלינו אל המקום הזה (במדכר י"ז) זה
 הלשון שאמרתס הן, כלומר הנודמנתס (רש"י), כמו ותאמרו הכנו, והוא פעל נגזר מן מלת
 הן, והוא רגיל בלשון הקודש: (מב) ולא תנגפו, כדי שלא תנגפו:
 (מד) כאשר

ה מ ע ר

(מא) ותהינו, לשון רש"י, לשון הכני וכו' כלו' נודמנתס' כ"ב, וכן תרגום אונקלוס רוגנתן ושרתיהן

תרגום אשכנזי

דער אויף דעמועלבען בערגע וואָהנט, גינג אייך ענטגעגען פֿערפֿאַלטען אייך, וויא דיא בענען = שווערמע, שלוגען אייך צו שער, ביז געגען הרמה. (מה) אַלס איהר צוריק קאַמעט, וויינטעט איהר פֿאַר דעם עוויגען, אַלליין דער עוויגע אַכטעטע אייערע שטיממע ניכט, אונד נאַב אייך קיין גע- הער. (מו) איהר בליעבעט אַלזא אין קדש דיא לאַנגע צייט, דיא איהר דאַעלכסט האַבט פֿערוויילען מיססען.

דברים א ב

בְּהַר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשַׁעִיר עַד-הַרְמָה: (מה) וַתֵּשְׁבוּ וַתִּבְכּוּ לְפָנַי יְהוָה וְלֹא-שָׁמַע יְהוָה בְּקִלְכֶם וְלֹא הִאֲזִין אֲלֵיכֶם: (מו) וַתֵּשְׁבוּ בְּקִדְשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם:

ונספ

צייט, דיא איהר דאַעלכסט האַבט פֿערוויילען מיססען.

ר ש י

ירודה. (מד) כאשר תעשינה הדבורים. מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה אף הם כשהיו נווגעים בכס מיד מתים: (מה) ולא שמע ה' בקולכם. כביכול עשיתם מדת רחמיו כאלו אכזרי: (מו) ותשבו בקדש ימים רבים. תשע עשר שנה שנאמר כימים אשר ישבתם בשאר המסעות והם היו ל"ח שנה י"ט מהם עשו בקדש ותשע עשרה שנה הולכים ומטורפים וחזרו לקדש כמו שנאמר ויניעם במדבר (במדבר ל"ב) כך מלאתי בסדר עולם:

תרגום אונקלוס

ההוא לקדמו תכוון וירדפו יתכוון קמא דנתתון דבריתא וטרדו יתכוון בשעיר עד קרמה: (מה) ותבתון ובכיתון קדם יי ולא קביל יי צלו תכוון ולא אצת למיליכוון: (מו) ויתבתון ברקם יומין סגיאין כיוסמא די יתיבתון:

ונספ

ב א ו ר

(מד) כאשר תעשינה הדבורים, כי מי שיגע אל ביתם מיד ירדפו אחריו וינשכוהו (הראב"ע). ואונקלס תרגם כמה דנתון, ואמר המתורגמן שהוא מלשון הסיר התו (ישעיה י"ח); אולם ויתבו כמי' (איוב ג') מתורגם ונתון, ומשמע שהוראתו בלשון אשכנז: (לוחמאטען לויפֿען), והכוונה על הניסה בערבוב ובחפזה כמעשה נחיל דבורים, כאשר יעזבו את הכוורת: ויכתו מגזרת וכתותי: עד הרמה, מקום וכן תרגום אונקלוס ויונתן ב"ע, או שם הפעל כלומר עד החרס אתכם, וכן ת"י עד שילא: (מה) ותשבו וחבכו, דבוקים בטעם, ופירושו שהוספתם לבנות עוד הפעם, כמו וישבו ויבכו (במדבר י"ד); והמתרגם האשכנזי פתר ותשבו שבתם מן המלחמה, ולדעתו נדבקו בטעם לפי שתיבות לפני ה' מוסכות על שניהם, כמו ותשבו לפני ה' ותבכו לפני ה': (מו) כימים אשר ישבתם, כלומר כמו שאתם יודעים (הראב"ע). ולשון הראב"ע כימים אשר ישבתם, ברגול הארץ, ואם יטען הטוען והמרגלים ישבו לבדם (ואיך יאמר אל בני ישראל אשר ישבתם)? הנה בן כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ע"כ, והכלל שלוחו של אדם כמותו:

ונספ

ה מ ע מ ר

והוא תרגום של האיל. וראב"ע אמר, ויש אומרים שהוא מגזרת הין והטעם מדה"ע כ', יראה לי כי לדעתם הוא כמו שיאמר בעל לשון אשכנז (פֿערשטעטען) על העברת החק והמדה הקלוב (דטו ופֿאַט אַיבערטרײטען) אכן לדקו דברי הרב באמרו, וזה רחוק.

היושבים